

11. Рогожин А. Й. Земельне законодавство Центральної Ради / А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 2. – С. 52-60.

12. Сидор В. Д. Історично-правові передумови формування вітчизняного земельного законодавства / В. Д. Сидор // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2010. – № 4. – С. 111-117.

13. Сидор В. Д. Історично-правові передумови формування вітчизняного земельного законодавства / В. Д. Сидор // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2010. – № 4. – С. 111-117; Петлюк Ю. Земельне законодавство національних урядів України (1917–1920 рр.) / Ю. С. Петлюк // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – Вип. 1. – С. 131-132; Захарчук А. С. Аграрне законодавство Центральної Ради в контексті вітчизняного державотворення / А. С. Захарчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 8. – С. 22-28.

Павло Сацький (м. Київ)

На світанку української військової авіації. Ідея відкриття Української Військової Авіаційної школи в Києві у 1917 р.

На початку 1917 р. перед Російською імперією постає комплекс проблем, пов'язаних із мобілізацією ресурсів для продовження участі у Першій світовій війни, а також із потребою в стабілізації внутрішньої соціальної ситуації. Нестача ресурсів для армії, обумовлена господарським занепадом, втома суспільства від трьох років війни й відсутності перспективи її швидкого завершення, злиденне становище армії на фронті й масове дезертирство призвело до виникнення революційної ситуації в країні. Також у ході бойових дій на

фронті у 1916 р. Російська імперія зазнає численних людських втрат, що обумовлювало необхідність нових мобілізаційних заходів. Тому Лютнева революція 1917 р. виявляє гостроту усіх складних соціально-економічних і політичних питань, котрі накопичилися в ході Першої світової війни. Зокрема, серед таких питань особливої гостроти набуває національне питання, одним із ключових аспектів якого в Україні стає українізація армії.

Ініціативи по українізації військових підрозділів, більшу частину особового складу яких становили українці, активно висувалися вже у червні 1917 р. Поряд із питанням заведення української мови у діловодстві й командуванні підрозділами актуальності набуває питання передислокації українізованих підрозділів на українську ділянку фронту. Питання українізації військових підрозділів, які комплектувалися українцями, становило значний інтерес для командування російської армії, котре намагалось використовувати національний фактор для додаткової мотивації військовослужбовців на участь у війні, а також для мобілізації. Зокрема, на національних почуттях активно намагалися грати у пропаганді щодо участі у війні, у тому числі й на національних почуттях українців, мотивуючи, що в австрійській армії й на територіях, зайнятих австрійсько-німецькими військами, йде германізація й українська мова витісняється [1, арк. 245-245 зв.]. Таким чином було намагання трансформувати суспільне уявлення про війну Росії із країнами Четверного союзу із війни імперіалістичної, лише в інтересах імперії, в прагнення народів Росії захистити своє право на національне самовизначення. Відповідно, українізація військових підрозділів мала перетворити для українців війну із імперіалістичної у національно-визвольну, спрямовану на протидію німецькому пригнобленню української нації.

Ідею українізації було активно підхоплено українцями, які служили в різних військових підрозділах. У тому числі ця ідея охоплює і українців Військової Авіаційної школи в Гатчині та Авіаційного батальйону. Українців у Гатчинській Військовій

Авіаційній школі було 130 осіб [2, арк. 10]. Повноважними представниками від Гатчинської Української Військової Організації були поручник Західного авіаційного батальйону Метельський, підпоручник змінного складу Військової Авіаційної школи Ашинов, підпрапорщик Бардашевський, молодші унтер-офіцери Погребенко і Момот. Цим офіцерам члени Української Військової Організації Гатчини надали повноваження представляти її перед Військовим міністерством. Головою Української Військової організації Гатчини на той час був підпоручник Ашинов, головою комітету технічної роти підпоручник Момот, а головою комітету маршової роти молодший унтер-офіцер Погребенко [2, арк. 10 зв.].

Гатчинська Військова Українська Організація, котра об'єднувала українців, які служили в авіаційних підрозділах російської армії у місті Гатчина, на зборах 18 липня 1917 р. ініціювала організацію у Києві Української Військової Авіаційної школи. Ініціативу було висунуто в рамках кампанії українізації військових підрозділів, у яких служили українці. Того ж дня, 18 липня 1917 р., від імені українців, які служили в авіаційних підрозділах в Гатчині, було підготовлено «Доповідну» на Військового міністра Росії за підписами Метельського, Ашинова, Бардашевського, Погребенка і Момота [3, арк. 12]. Привертає увагу те, що доповідну Військовому міністру було адресовано не від імені Військової Української Організації м. Гатчина, котра прийняла рішення звернутися із ініціативою заснування Української Військової Авіаційної школи в Києві, а від імені українців, які служили у Гатчинській Військовій Авіаційній школі. Тобто, члени Військової Української Організації м. Гатчина намагалися висловлювати свої пропозиції в руслі загальноросійської тенденції щодо використання національних почуттів з метою підвищення патріотичного духу і боєздатності військ. Саме таким духом пронизано текст доповідної.

Так, доповідна починається словами: «зараз ворог стоїть на кордоні України, можливо йому навіть вдасться захопити шматок нашої рідної землі, а ми за велінням долі закинуті

сюди, на північ. Все нам рідне і дороге там, на Україні, там ми вирости, там наші сім'ї». Зауважимо, що звернення було адресовано після невдалого наступу російських військ і поділу їх на фронті на початку липня 1917 р., що призвело до червневої кризи Тимчасового уряду. За два дні до ініціативи Української Військової Організації в Гатчині Українською Центральною Радою було видано Другий Універсал, фактично УЦР вже де-юре стала представницьким краєвим органом України. Отже, дух української автономії пронизував українські військові підрозділи й стимулював українців до того, щоб активно відстоювати не просто ідею українізації командування підрозділами, а повернення на українську землю. У доповідній далі йдеться: «У такий важкий час нам хотілось би бути ближче до свого краю, хотілось би допомогти йому в час військової грози» [3, арк. 11]. Відчувається прагнення мотивувати необхідність відкриття Української Військової Авіаційної школи в Києві в умовах коли автономія України стала, виходячи із прийняття Другого Універсалу, неминучим фактом, попри зобов'язання УЦР не проголошувати її самовільно до Всеросійських Установчих Зборів. Відповідно, виходячи із цього наявного правового статусу України українці Гатчини намагаються мотивувати Військове міністерство використати їх патріотичні почуття для зміцнення обороноздатності фронту на українських етнічних землях. Тобто тут очевидним є прагнення максимально деполітизувати звернення, але націоналізувати його. Серед мотиваційних для Військового міністерства факторів у доповідній також наголошується, що українські військові авіаційних підрозділів у важкий час змушені без діла сидіти в тилу. Зазначалося, що рух спрямований на формування ударних батальйонів стимулював 40 українців у Гатчині, членів Української Військової Організації, записатися в «ударники». Тобто, ще одним мотиваційним фактором стає ініціативність та ентузіазм українців активно брати участь у війні, а також, що участь в ударних батальйонах забирає кадри із технічною підготовкою, які використовують свої вміння не за призначенням.

Члени Української Військової Організації м. Гатчина намагалися мотивувати Військового міністра у своєму донесенні також і тим, що Гатчинська школа є переповненою, а поточні умови не дозволяють повною мірою використовувати раціонально час для навчальних польотів, тоді як у Києві можливостей для цього більше, оскільки погодні умови кращі. Проте, серед українців, котрі проходили навчання у школі в Гатчині, був значний відсоток бажаючих швидше закінчити навчання і потрапити на фронт. Отже, у донесенні додавався іще один мотиваційний фактор для задоволення прохання українців Військової Організації м. Гатчина щодо організації Української Військової Авіаційної школи в Києві – прагнення саме українців отримати необхідні навички пілотів й потрапити на фронт. У донесенні було вказано, що в Києві на той час розміщувалась школа авіаторів-спостерігачів, а також Третій авіаційний парк [3, арк. 11 зв.]. Школу спостерігачів планувалося передислокувати в Євпаторію і після неї мало залишитися багато авіаційного майна, також у донесенні йшлося про потужну базу авіабудівних майстерень при Київському політехнічному інституті.

Стосовно бази КПІ для створення Української Військової Авіаційної школи в Києві свої міркування виклав колишній старший технік авіаційної майстерні при Політехнічному інституті А. І. Касьяненко у листі Генеральному Секретареві з військових справ Генерального Секретаріату. Зокрема, він зазначав, що думка про відкриття у Києві цієї школи вже доволі давня і було створено «...військовий авіаційний комітет, до якого увійшли усі видатні організаторські авіаційні сили м. Києва». Однак, за словами А. Касьяненка, ця організація розпалась й ідея завмерла, натомість він привертає увагу до організації українців-авіаторів на чолі із Ашиновим, підпоручником змінного складу Військової Авіаційної школи в Гатчині [4, арк. 11]. У своєму листі Касьяненко наводить аргументи членів Української Військової Організації в Гатчині, зазначає, що із дозволом на українізацію технічних частин російської армії незалежно від їх розміщення варто

розпочати справу створення Української Військової Авіаційної школи в Києві. Також наголошує на тому, щоб «на всякий випадок мати повітряну охорону міста Київа із українців на яких можна було б вповні покластися» [4, арк. 18 зв.]. Автор листа пропонує скликати в Києві нараду із українських офіцерів та урядовців й виробити доповідну записку для Авіаканца, делегувати для її подання Касьяненка, підпрапорщика Бардашевського від Гатчинської школи і ще одну особу. Наголошувалося, що справа є негайною, оскільки школа авіаторів-наглядачів мала вже від'їжджати із Києва [4, арк. 19].

Отже, на той час мали місце сприятливі умови для реалізації ініціативи зі створення Української Військової Авіаційної школи у Києві. Проте, політичні ініціатори самовизначення українського народу не скористалися можливостями щодо забезпечення передумов для новітнього технічного оснащення української армії у майбутньому та мобілізації інженерного і військово-технічного потенціалу українців.

Джерела та література

1. Листівка: «Призывъ. Гражданье Россійской Республики» 23 мая 1917 // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 2117. – Оп. 1. – Спр. 3.
2. Постановление Гатчинской Войсковой Украинской Организации № 150. 18 июля 1917 г. // ЦДАВО України. – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 22.
3. Докладная (Військовому Міністру – П. С.). 18 липня 1917 р. ЦДАВО України. – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 22.
4. Генеральному Секретареві по справах військових, В Технічний відділ Генерального Комітету для докладу. 27 липня 1917 р. ЦДАВО України. – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 22.

